

ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА В СОСНИЦІ

Сосницький літературно-меморіальний музей О. Довженка засновано 23 січня 1960 р. як відділ Сосницького краєзнавчого музею. У 1968 р. він став філіалом Чернігівського історичного музею, а з 1992 р. – самостійною інституцією обласного підпорядкування.

Створення музею розпочалося в 1957 р. Після смерті митця при Спілці письменників України організували комісію з літературної спадщини О. Довженка, яку очолював Юрій Смолич, секретарем був Олександр Підсуха. Комісія розробила план увічнення пам'яті кінорежисера, де містився пункт про створення музею письменника в Сосниці.

Спочатку музей містився в невеличкій селянській хатині під солом'яною стріхою. У 1964 р. до 70-ї річниці від дня народження О. Довженка на садибі було збудовано нове приміщення і створено літературну частину експозиції. Тож нині музей складається з двох частин – меморіальної садиби та літературної експозиції.

Меморіальна садиба включає в себе батьківську хату під солом'яною стріхою, клуню, погрібник, колодязь із журавлем, ворота. Садиба огорожена плотом. На її території росте сад, який щосені, як і за життя родини Довженків, рясніє червонобокими яблуками та солодкими грушами.

Довженкова хата – дерев'яна одноповерхова будівля кінця XIX – початку XX ст., «архітектурна праматір пристанища людського», як назвав її Олександр Петрович. Ставив її дід Семен для свого сина Петра, а дерево на будівництво хати подарував батько Одарки Єрмолаївни, матері Довженка, як весільний посаг доньці. Тут прожили довге важке життя дід та батько кінорежисера, тут лилася журлива мамина пісня, тут зробив свої перші кроки непосидючий Сашко. У 1960 р. хата стала музеєм. І з цього часу звичайна українська хата є своєрідною пам'яткою історії та культури.

Пам'ятник О. Довженкові

Обійстя Довженків було типовим для Чернігівщини кінця XIX – початку XX ст. Крім хати, тут розташовані різні господарські будівлі. Клуня – дерев'яна, одноповерхова, покрита солом'яною.

Колодязь-журавель складається з укріпленого заглиблення у землі для ґрунтових вод та механізму для підймання води – дерев'яного при-

строю, що нагадує журавля. У 1977 р. були поставлені цементні кільця на всю глибину криниці. Зверху зроблено дерев'яний зруб чотирикутної форми (цямрину). У 1994 р. зруб цілком замінили.

Погрібник – дерев'яна будівля трикутної форми XIX – початку XX ст., покрита солом'яною. Призначалась як дах для льоху.

Далі – дерев'яні ворота, верхня частина їх має вигляд дашка з п'ятьма прямокутними отворами. Як пише Олександр Довженко в «Зачарований Десні», в цих отворах селилися голуби.

Огороджене обійстя плотом (тином) «дівоча коса». Це огорожа, сплетена з лози, тонкого гілля. Окрасою меморіальної частини музею є монументальна бронзова скульптура «Юний Сашко», встановлена у 1974 р. до 80-річного ювілею нашого земляка. Автори пам'ятника – скульптор Анатолій Фуженко та архітектор Анатолій Ігнащенко – вклали душу у створення образу видатного сосничанина. Цей пам'ятник – своєрідне втілення образу юного Довженка, залюбленого в життя, в навколишній світ, у красу рідного краю.

Літературна експозиція ознайомлює відвідувачів із життєвим і творчим шляхом Довженка-митця. Його поруддя авторства Леонарда Козуба, встановлене біля приміщення нової експозиції 28 липня 1965 р., у якому закарбовано образ видатного майстра кіно: високе чоло, хвилясте волосся, зосереджений погляд, спрямований у майбутнє, сповнений сил і осайних задумів.

У літературній експозиції кожний період життя О. Довженка показаний на тлі епохи. Зокрема представлено численні фотографії, особисті речі майстра, подано вистраждані слова-роздуми митця над своїм життям, життям рідної України, від якої він був назавжди відірваний.

Спочатку відвідувач потрапляє у світ Сашка-школяра, ознайомлюється з Сосницею кінця XIX – початку XX ст. По-домашньому оформлений куточок із хатніми оберегами, давніми світлинами. Тут книжки, яких торкалася рука малого Довженка, запис із метричної книги про його народження, відомості про батькове господарство.

Далі – уявна мандрівка шляхами митця, що ведуть через Глухів, Житомир, Київ, Варшаву та Берлін до Харкова, тодішньої столиці України, де О. Довженко поринув у світ молодого мистецтва, працюючи художником-карикуристом у газеті «Вісті ВУЦВК». Саме там у нього визріла думка перенести статичні картини та образи художнього полотна на біле полотно кіноекрана, надати їм руху, динаміки, наповнити емоціями.

Приїзд на Одеську кінофабрику знаменує початок нового періоду в житті О. Довженка. Там народжується геніальний майстер екрана, якому судилося стати найяскравішою постаттю в українському кіно XX ст. Далі – Москва, де кінорежисер жив і працював до останніх своїх днів, де й похований на Новодівичому цвинтарі.

Літературна експозиція

У музеї є змога зазирнути у творчу лабораторію письменника – його робочий кабінет. Свого часу з Москви привезли Довженкові меблі, виготовлені за ескізом оператора Данила Демуцького, особисті речі, які понад 30 років після смерті чоловіка зберігала Юлія Солнцева.

Цікаво представлено в експозиції творчість кінорежисера періоду Другої світової війни. Окремий зал оформлено у чорному кольорі, а схвильовані слова Довженка: «Народе мій український чесний, тихий і роботящий. Що в житті не зазіхав на чуже, потерпає і гине, спантеличений, обездолений в арійській катівні. Болить у мене серце день і ніч», – передають увесь трагізм тих страшних років.

До послуг відвідувачів – затишний кінозал на 40 місць, оснащений відеопроєктором та широким екраном, де можна переглянути Довженкові фільми та документальні стрічки про нього. У кінозалі експонуються роботи народного майстра України Анатолія Семенцова «Зачарована Десна» та «Наспівала мати» – незабутні персонажі кіноповісті «Зачарована Десна», втілені в дереві.

Рельєфна різьба «Наспівала мати», створена за однойменною книжкою – збірником народних пісень Сосницького краю, що їх записав Олександр Петрович від матері, – уособлює дух української пісні.

У літературній експозиції привертає увагу «Родове дерево Довженків – Цигипів» (різьба по дереву), яку майстер створив на основі науково-пошукової роботи співробітників музею, що дає змогу простежити родовід митця по батьківській та материнській лініях.

Щороку до дня народження О. Довженка в музеї влаштовують літературно-мистецьке свято. Зазвичай його гостями є працівники Національної спілки кінематографістів України на чолі з головою НСКУ, кінознавцем, заслуженим діячем мистецтв, лауреатом Державної премії України ім. Олександра Довженка та премії ім. Фелікса Соболева Сергієм Тримбачем; працівники Державного агентства України з питань кіно, українські актори, режисери, кінознавці.

У 1994 р. з нагоди 100-річчя від дня народження видатного діяча української культури Олександра Довженка засновано Державну премію України його імені, що присуджується за внесок у розвиток українського кіномистецтва. З 2004 р. традиційно її вручають у музеї в день народження митця.

З 2004 по 2008 р. на батьківщині режисера проходив Всеукраїнський молодіжний фестиваль «На

хвилях зачарованої Десни», який ставив за мету відкривати молодих талановитих кіномитців, популяризувати українське кіномистецтво, привернути увагу та стимулювати зацікавлення українським кінематографом, відповідно й повертатися до його витоків – творчості О. Довженка. Недаремно молоді кінематографісти представляють свої роботи в Сосниці саме в день народження майстра.

З 2004 р. Сосницький музей спільно з Глухівським національним педагогічним університетом ім. Олександра Довженка проводить всеукраїнські Довженківські читання. У них беруть участь викладачі, магістранти, аспіранти, студенти Глухівського університету та вищих навчальних закладів з усієї України, наукові співробітники Сосницького музею, вчителі загальноосвітніх шкіл Сумщини та Чернігівщини.

У музеї щороку відзначають день пам'яті митця, день заснування музею, влаштовують кіновечори з нагоди ювілеїв фільмів О. Довженка. Тут пам'ятають і шанують усіх сучасників режисера, його друзів-митців. До їхніх ювілейних дат присвячують тематичні вечори, виставки. Для гостей музею організовують оглядові й тематичні екскурсії, які висвітлюють різні періоди життя письменника та його творчі зв'язки із сучасниками.

Музей тісно контактує з навчальними закладами Сосниці та району. Для дітей і молоді співробітники проводять культурно-освітні заходи: музейні уроки, тематичні вечори, дні поезії, краєзнавчі години, години народознавства, пов'язані зі звичаями і традиціями Довженкового краю, влаштовують стаціонарні та пересувні виставки, на яких представляють матеріали для вшанування пам'яті земляка та висвітлення світового значення його творчої спадщини.

У розпорядженні відвідувачів є фільмотека, в якій зібрано всі фільми О. Довженка; кінострічки, створені за його сценаріями вже помертню; документальні фільми про життя і творчість майстра кіно, а також художні, що їх зняли на кіностудії ім. О. Довженка його послідовники.

За час існування музею тут побували учні О. Довженка Роллан Сергієнко, Микола Вінграновський, Віктор Іванов, Юрій Тимошенко, Олексій Мішурін; друзі-сучасники митця Степан Шкурат, Іван Козловський, Максим Рильський, Олександр Підсуха, Наталія Ужвій; дослідники життя і творчості Микола Куценко, Сергій Плачинда, Сергій Тримбач, Олександр Безручко; художник-графік Мар'ян Маловський, художник-кераміст В. Борозенець, скульптор Анатолій Семенцов, які використовували у своїх роботах сюжети з творів О. Довженка.

Більшість із них залишили пам'ятні записи в музейній книзі відгуків. Чи не найзворушливішим є запис М. Рильського від 6 серпня 1961 р.: «*Приїзди, Максиме, літом, поїдемо на Десну, і я покажу тобі цю чудову річку*». Так колись, в буремні роки нашої юності писав ти мені. І ось я приїхав, але дома тебе не застав... Є хата, є Десна, але тебе нема...»

**Любов НАКОНЕЧНА,
Оксана ПЛИТНИК,**
працівники музею